

Educació emocional del docent i transferència de coneixements des d'un programa de formació en centres

Ana Morey

RESUM

Aquest article pretén donar a conèixer un programa de formació en centres que es va dur a terme al llarg del primer i segon trimestre del curs 2017-2018 a un centre públic d'educació secundària de les Illes Balears centrat en l'educació emocional: "Educam les emocions" (ELE), amb la participació i implicació d'un total de 28 professors, d'acord amb les indicacions establertes en el Pla quadriennal de formació 2016-2020 de la Conselleria d'Educació i Universitat de les Illes Balears.

RESUMEN

Este artículo pretende dar a conocer un programa de formación en centros que se llevó a cabo a lo largo del primer y segundo trimestre del curso 2017-2018 en un centro público de educación secundaria de las Islas Baleares centrado en la educación emocional: "Educam las emociones" (ELE), con la participación e implicación de un total de 28 profesores, de acuerdo con las indicaciones establecidas en el Plan cuadrienal de formación 2016-2020 de la Conselleria d'Educació i Universitat de les Illes Balears.

I. EL PLA QUADRIENNAL DE FORMACIÓ 2016-2020 COM A MARC DEL CURS DE FORMACIÓ

D'acord amb el Pla Quadriennal de Formació (2016-2020),¹ la formació permanent és un element clau per a millorar el sistema educatiu. Partint de la pràctica reflexiva i processos de diàleg es pretén arribar a la implementació dels canvis a nivell metodològic i organitzatiu, a fi d'aconseguir l'èxit educatiu, millorar els processos d'aprenentatge així com els resultats acadèmics de l'alumnat. A l'esmentat Pla es defensa que "els processos de formació **permanent** del professorat i la innovació **educativa** són elements indissociables i determinants per millorar un sistema educatiu que necessita donar respostes actualitzades als reptes socials del nostre temps. Per fer possible el canvi i la transformació que avui necessita emprendre l'educació cal orientar una part significativa dels nostres esforços envers la millora de la competència professional dels docents. La formació del professorat esdevé, aleshores, element clau i imprescindible per assegurar l'èxit educatiu" (pàg. 1). D'acord amb les directrius marcades, la formació es va dur a terme al llarg del curs 2017-2018 tenint continuïtat en el curs següent, el 2018-2019.

L'objectiu principal del programa va ser proporcionar als docents experiències d'aprenentatge, reflexió i experimentació, a més de possibilitar la transferència a l'aula de les pràctiques educatives vinculades a l'educació emocional amb la finalitat de contribuir a la millora dels processos d'ensenyament i aprenentatge que tenen lloc en el context educatiu així com, molt especialment, el clima de convivència escolar. Es pretén aconseguir, d'acord amb les directrius de la Comissió de Convivència del Centre, unes relacions òptimes entre els membres de la comunitat educativa, intervenint tant a nivell intra (personal) com inter (personal) d'acord amb la teoria de les intel·ligències múltiples de Gardner

¹ Barceló, T. (2017): "El nou model de formació del professorat: El Pla quadriennal de formació del professorat 2016-2020". Anuari de l'Educació. Universitat de les Illes Balears. Cifre de Colònia.

com a part de la intel·ligència emocional. En aquesta línia, García Sáez, J. M. (pàg. 83)² ens recorda que l'educació emocional «té una gran repercussió en la resolució positiva dels conflictes que, de forma inevitable, sorgeixen o es duen a les aules i en la prevenció de les conseqüències fallides o lesives», aspectes que cada vegada més s'aborden des de la pròpia formació de tota la comunitat educativa, del professorat, tot i que hi ha una escassa repercussió en la programació i en l'avaluació. Formar-nos en intel·ligència emocional és una necessitat per a prevenir i promoure el benestar emocional del docent i l'alumne. Educar no vol dir només instruir, sinó contribuir al desenvolupament integral de l'alumne, a més de transmetre bon humor, entusiasme i felicitat (Esmoris, 2002, a Sóle, M. R., 2006).³ Igualment, no podem deixar d'obviar que els professors actuem com a model a seguir per part dels alumnes pel que fa a l'expressió, manifestació i regulació d'emocions i sentiments que manifestem a l'aula, educant també amb les seves actituds i conductes en les habilitats que formen part del desenvolupament global de l'alumnat.⁴ D'acord amb la necessitat reconeguda que el nostre centre inclogui la formació emocional tant a nivell teòric com pràctic i partint que en primer lloc és el docent qui s'ha de preparar, la modalitat seguida va ser la formació en els centres:

Formació en els centres

És una modalitat d'entre 8 i 60 hores de formació que constitueix una eina de suport al projecte educatiu del centre en el marc de processos d'innovació. El programa de formació és una eina flexible a partir de la demanda dels propis centres educatius i pot contenir diverses activitats com formació i assessorament extern, aprenentatge entre iguals, grups de treball, tallers, seminaris de centre i d'altres. Aquests programes els convocarà la Direcció General de Formació Professional i Formació del Professorat i els coordinaran els centres de professorat.

Aquesta modalitat va adreçada als centres educatius sostinguts amb fons públics, emmarcant-se dins una de les línies de formació del Pla Quadriennal 2016-20. La formació en centres reconeix que l'ensenyança és una tasca comunitària i col·lectiva en què el professor és el principal responsable actiu del canvi educatiu, constituint un marc òptim perquè en el context de treball es puguin compartir aprenentatges, establir relacions interpersonals, prendre decisions compartides i consensuades, en un espai d'aprenentatge on el diàleg i el treball en equip és fonamental per a millorar els processos d'ensenyament i aprenentatge del centre educatiu. Compartim les paraules de **Flynn, citat per Stainback (1991:21)**, quan assenyalava que “una autèntica comunitat és un grup d'individus que han

² Diversos autors (2017). *Emociones en secundaria, AEMO. Programa de alfabetización y gestión emocional: Educación Secundaria*. García Sáenz, J. M. “Coeducación emocional. Una visión desde la formación del profesorado”. Pàg. 78-87.

³ Solé Gómez, M. R. (2006). “L'educació emocional com a eina de millora personal del professorat. Disseny d'un programa formatiu”. Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

⁴ Diversos autors (2017). *Emociones en secundaria, AEMO. Programa de alfabetización y gestión emocional: Educación Secundaria*. García Ortega, M. P. “El bienestar emocional docente”. Pàg. 119-127; (pàg. 1).

après a comunicar-se entre ells amb sinceritat, i les relacions dels quals són més profundes que les aparences i que han establert un compromís significatiu per a divertir-nos junts, plorar junts, gaudir uns amb els altres i fer nostres les situacions dels altres”.⁵ La formació en centres, seguint Gairin (1996; pàg. 429),⁶ permet aconseguir, entre d’altres, els objectius següents:

- Afavorir la participació del professorat com a agent principal en el disseny i desenvolupament de la seva pròpia formació permanent.
- Fomentar el treball en equip, creant una cultura que impulsi el treball col·laboratiu en els centres.
- Aconseguir que els aprenentatges siguin significatius, en tant que s’adequa la formació a les necessitats reals dels alumnes.

El pla de formació té com a objectiu donar resposta a les necessitats formatives tant dels professors a nivell individual com a nivell col·lectiu de centre, ambdues lligades als processos de canvi o millora amb l’assessorament de professionals del CEP de Palma, que ajuden a concretar el programa formatiu tant en el seu disseny i planificació com en el seu desenvolupament, implementació i avaluació. Molt especialment, intervenen en les orientacions i assessorament de la transferència a l’aula de la formació adquirida garantint l’aplicació pràctica dels continguts tant teòrics com pràctics a l’aula així com a altres espais de l’organització i gestió del centre.

El Pla de Formació del Professorat vol impulsar el desenvolupament professional docent entenent que la formació està molt vinculada amb la **innovació**. En aquest marc, la modalitat de la formació en centres ens assegura la **transferibilitat** a l’aula dels processos formatius que es desenvolupin en el context de treball que permet vincular els canvis a les pràctiques educatives que se’n deriven. Si considerem les aportacions d’Imbernón,⁷ la modalitat escollida per a la formació atén els cinc eixos fonamentals següents:

Del problema a la situació problemàtica, entenent que per a canviar l’educació “s’ha de canviar el professorat i també els contextos on aquest també interactua. El context en què es donen les pràctiques educatives, és a dir, la pròpia institució educativa, assumeix així una importància decisiva” (pàg. 10-11).

De la individualitat al treball col·laboratiu, en tant, “compartir dubtes, contradiccions, problemes, èxits, fracassos... són elements importants en les persones i en el seu desenvolupament professional” (pàg. 11).

⁵ Sánchez Díaz, S. (2009). Tesis doctoral “La formación permanente del profesorado centrada en la escuela. Análisis de su funcionamiento”. Universitat Autònoma de Barcelona.

⁶ Gairin, J. (1996). *La organización escolar: contexto y texto de actuación*. Madrid: La Muralla.

⁷ Imbernón, F. (2001). “Claves para una nueva formación del profesorado”. *Investigación en la Escuela*, 43, pàg. 57-66. Recuperat des de Dialnet <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=117059>>.

De l'objecte de la formació al subjecte de la formació on el docent, en paraules d'Imbernón, és el protagonista del seu desenvolupament professional.

De la formació aïllada a la **formació comunitària**, necessitant la comunitat que envolta la institució educativa en el seu conjunt i no només comptar amb l'ajuda de la família.

De l'actualització a la creació d'**espais com a agents principals del canvi**, on el centre educatiu és també el protagonista de la formació, "donant pas a un model més indagatiu i de desenvolupament on el professorat d'un context determinat assumeixi el protagonisme que es mereix i siguin ells qui planifiquin, executin i avaluin la seva formació" (pàg. 15).

En aquesta línia, d'acord amb les conclusions d'EURYDICE⁸ sobre la professió docent, cal promoure un model de formació contínua que consideri la realitat en la qual treballa el professorat, on el treball en equip i col·laboratiu és fonamental per al canvi professional amb la introducció de processos d'avaluació externa per a conèixer l'efectivitat de la formació pel que fa al seu impacte i transferència. Igualment, es vol fomentar la pràctica reflexiva col·lectiva entenen, des dels paradigmes més actuals, en l'àmbit de la formació del professorat (Esteve, Melief i Alsina, 2010; Korthagen 2001; Pozo *et al.*, 2006),⁹ que la formació no es concep com un procés acumulatiu de nous coneixements que venen de fora, sinó "com un desenvolupament integral d'un mateix i dins d'un grup, un desenvolupament fruit de la interacció entre allò propi, la novetat i allò aliè, es a dir, com a constant procés de reelaboració de les pròpies idees i maneres de veure les coses" (pàg. 23). I, el que considerem més important, ha de produir processos de canvis en els equips docents a partir del modelatge, la tutela, el treball col·laboratiu, la pràctica reflexiva a més d'incloure l'ús interactiu de les eines tecnològiques que afavoreixen una nova forma d'ensenyar i aprendre. El model de formació en centres permet dissenyar i desenvolupar al mateix àmbit educatiu una formació dirigida a donar respostes contextualitzades sobre les quals reflexionar tant des de la pròpia autoformació com del treball en equip, compartir entre el professorat coneixements teòrics que es puguin contrastar en la pràctica docent, donant així resposta a les situacions problemàtiques i necessitats detectades. El centre, com a context de treball, és un espai clau i rellevant per a l'aprenentatge, la formació i millora dels processos d'ensenyament i aprenentatge dirigits cap al canvi i la innovació educativa.

2. LÍNIA ESTRATÈGICA I DISSENY DE LA FORMACIÓ

La línia estratègica en la qual es fonamenta el curs de formació en centres, seguint el marc establert en el Pla de Formació del Professorat 2016-2020, es dirigeix a millorar i capacitar les competències personals i socials.

⁸ Diversos autors (2015). Seminari "Com volem que sigui la professió docent". Perspectives Internacionals d'Educació. Desembre 2015. Fundació Jaume Bofill. Consultat en la web en data 5 de setembre de 2019.

⁹ Citats en Esteve i Carandell (2011). "Fomentant la practica reflexiva col·lectiva". *Recursos i recerca educativa de les Illes Balears*. InnovIB.

3. LÍNIA ESTRATÈGICA DE LA FORMACIÓ EN CENTRE (2017-2019)

Objectiu: millora de l'aula i del clima escolar, entès com el clima emocional “producte de la vinculació que s'estableix entre el professorat i l'alumnat i de les interaccions dels alumnes i les alumnes entre si” (pàg. 19).

Línia estratègica: *convivència i educació emocional*

La formació per a la convivència amb recursos i tècniques de desenvolupament personal, gestió emocional, habilitats comunicatives i de relació per millorar les competències personals dels docents, generar expectatives positives a l'alumnat i millorar el clima de l'aula i les habilitats emocionals i socials de l'alumnat.

A l'hora de dissenyar el programa de formació es va partir de l'anàlisi de necessitats¹⁰ ajustada a la realitat del centre, per a, posteriorment, definir els objectius, continguts, metodologia i avaluació. Prioritàriament, en el seu disseny, les coordinadores¹¹ varen considerar que és en els processos de formació contínua del professorat on el docent és el vertader protagonista de l'aprenentatge, atenent una formació dirigida a i en la persona, on “l'aprenent és un subjecte actiu que planteja les seves necessitats, s'implica per aconseguir aprenentatges significatius”¹² (pàg. 5), explicitant el compromís compartit d'implementar-los en la pràctica diària de l'aula. Des d'aquesta perspectiva, els fonaments didàctics del programa formatiu parteixen de la neurodidàctica, la qual estudia “les bases biològiques de la conducta [...]; forma part de la Psicobiologia o Psicologia Fisiològica [...], però abraça únicament l'activitat biològica relativa al funcionament cerebral i se centra [...] en els processos psíquics complexos” (Junqué i Barroso, 1997). La neuroeducació constitueix un enfocament que integra coneixements de la neurociència, la psicologia i la pedagogia. Té com a objectiu millorar els processos d'ensenyament i aprenentatge entenent que **cognició i emoció** van estretament unides. Per altra banda, la intel·ligència emocional és la base de les relacions interpersonals, fonamentals per a dur endavant un treball col·laboratiu i en equip de tots els docents així com poder implementar noves propostes metodològiques basades en la innovació i el canvi educatiu. D'acord amb les paraules de Genovés, R. (2017:1), “la qüestió consisteix no només a informar sobre la necessitat de conèixer com funcionen les emocions en la unitat cos-ment de l'organisme humà i en la interacció amb l'entorn, sinó també a assumir la responsabilitat educativa al respecte”.¹³ Més concretament, l'àmbit i continguts de formació de l'esmentada línia de formació són la millora de les habilitats socials i emocionals tant del professorat com de l'alumnat com a competències i components de l'educació emocional, dirigida a millorar la convivència, la gestió dels conflictes i el clima escolar. Al mateix temps, s'han introduït continguts centrats en les actituds docents relacionades amb l'escolta

¹⁰ El curs de formació respon a les necessitats del professorat, tenint com a objectiu final la millora del procés d'ensenyament i aprenentatge a través d'un bon clima educatiu i de convivència on la intel·ligència emocional cobra un important paper per a aconseguir-ho.

¹¹ Manuela Fuentes, professora amb destí definitiu al centre de l'especialitat de Llengua anglesa, i Ana Morey, orientadora educativa també amb destí definitiu.

¹² Pla de Formació del Professorat 2016-2020. Conselleria d'Educació i Universitat.

¹³ Genovés, R. (2017). “Emociones, neurociencia y educación: el reto formativo del siglo XXI”. Universitat de les Illes Balears.

activa, assertivitat, llenguatge positiu, autoestima¹⁴ i empatia, entre d'altres, atenent la globalitat i formació integral de la persona com a fonament pel respecte a la diversitat i reconeixement de les intel·ligències múltiples.

OBJECTIUS DE LA FORMACIÓ (CURS 2017-2019)

- Conèixer amb major profunditat el concepte d'intel·ligència emocional i els seus components d'acord amb les línies teòriques principals (Salovey i Mayer).
- Adquirir un millor coneixement de les pròpies emocions (autoconeixement).
- Potenciar estratègies per a la regulació de les emocions (gestió d'emocions).
- Desenvolupar unes òptimes habilitats comunicatives (escolta activa, empatia, assertivitat) per millorar les relacions interpersonals i el benestar personal.
- Integrar l'aprenentatge socioemocional a l'aula i a àmbits del centre educatiu (tutories, currículum, convivència, mediació...).

CONTINGUTS

- L'educació emocional. Concepte
- L'autoconeixement (autoconsciència)
- Regulació de les emocions pròpies (autogestió)
- Promoure la consciència social
- Estratègies per a millorar la comunicació docents-alumnat
- Habilitats de relació dirigides a millorar la gestió de conflictes
- Presa de decisions responsable i automotivació

Col·lateralment al programa formatiu i els continguts, vinculats amb la intel·ligència emocional, s'ha promogut també la formació en les noves tecnologies de la informació i la comunicació, contribuint al desenvolupament de la competència digital en l'activitat professional pel que fa a l'elaboració i ús de recursos d'aprenentatge en entorns virtuals, emprar recursos d'Internet i xarxes educatives per a l'aprenentatge. Mitjançant entorns de treball col·laboratiu en xarxa com l'Edmodo o el Google Class s'han compartit materials, documentació, experiències, activitats pràctiques, impressions i reflexions, enriquint la formació i promovent un aprenentatge participatiu i el treball en equip. Des de la plataforma en línia les coordinadores duen a terme un paper dinamitzador molt important per a promoure l'aprenentatge, ajudant a aclarir dubtes, ampliar informació, introduir temes de debat, fer valoracions de les aportacions i activitats, recordar calendari de dates i esdeveniments, presentar les normes i instruccions necessàries per al treball en equip, promoure la participació, mantenir la motivació, assegurar una formació individualitzada, etc. Al mateix temps es produeix una comunicació fluida i asincrònica fonamentada en recursos visuals, escrits o textuals que contribueix a la interacció i organització del grup.

¹⁴ Al Pla de Formació es fa referència explícita a la necessitat de recuperar l'autoestima del professorat perquè prengui consciència de les bones pràctiques que duu a terme i assumeixi la iniciativa de posar-les en valor i de compartir-les (pàg. 9).

4. TRANSFERÈNCIA I METODOLOGIA DE LA FORMACIÓ

La **metodologia d'aprenentatge** es troba molt vinculada a l'objectiu de la formació, és a dir, formar persones competents perquè “se sentin capaces de trobar la informació que necessitin, d'analitzar-la i treballar-la en grup per resoldre situacions problemàtiques diverses a partir d'idees creatives”.¹⁵ D'acord amb el marc normatiu en el qual s'ha fonamentat el projecte de formació en centres, ens centrem prioritàriament en la figura del docent; per tant, per poder treballar les capacitats socioemocionals esmentades amb l'alumnat, primer, les haurem de desenvolupar i entrenar els docents. La **transferència** dels coneixements teòrics a la pràctica educativa preveu tant la dimensió personal del docent com la professional, que té una repercussió directa a l'aula. La transferència fa referència a l'aplicabilitat, centrant-se en la conducta dels participants en les accions formatives que estan en el seu lloc de treball. Es tracta no només d'actualitzar els coneixements didàctics del professorat, sinó de dur a terme una pràctica reflexiva, dialogar sobre la tasca diària, detectar estratègies i actituds, a més de conèixer recursos educatius, en aquest cas sobre la competència social i emocional, necessària per aconseguir un bon clima de centre que derivi en la millora dels resultats acadèmics i desenvolupar les potencialitats de tots els alumnes.

Així, seguint amb el Pla de Formació 2016-2020, “la **transferència** a l'alumnat només es fa palesa quan tot l'equip docent treballa en la mateixa línia i s'estableix una continuïtat en la trajectòria educativa” (pàg. 9), on la formació en el centre educatiu posa a l'abast del claustre espais de reflexió i debat conjunt per a la innovació pedagògica centrada en la millora de la convivència i el bon clima educatiu com a elements claus de l'èxit acadèmic afavorint factors d'inclusió, la resolució de conflictes, tenir esment de la motivació per aprendre i consensuar normes i pautes de conducta compartides entre tots els membres de la comunitat. Quan parlem de **transferència** entenem que aquesta es produeix quan una persona aplica experiències i coneixements previs a l'aprenentatge o a la resolució de problemes en una situació nova (Learning and instruction, R. E. Mayer, 2008). Una altra definició possible: transferència es pot definir com ‘l'habilitat d'aplicar el que ha estat après en un determinat context a nous contextos’ (Cognitive Development and Learning in Instructional Contexts, J. P. Byrnes, 1996).¹⁶ La **transferència**, entesa com un procés cognitiu i psicològic, és la base de l'autèntic aprenentatge, especialment quan parlem de competències i no tant de continguts, en tant que aquestes es poden aplicar i generalitzar a diverses situacions i contextos pedagògics. D'acord amb Alicia J. Pastrana, la **transferència** té lloc quan traslладem coneixements, procediments o estratègies, habilitats o destreses d'un context a un altre, o també quan relacionem un camp de coneixement amb un altre per a entendre (pàg. 1).¹⁷ En aquest aspecte, “en educació la transferència és essencial. Si no hi ha experiències variades, riques i plenes de transferència, l'educació no compleix els seus objectius” (pag. 2).

¹⁵ Citat a la pàgina 8 del Pla de Formació 2016-2020.

¹⁶ Font: <<https://ined21.com/la-importancia-pedagogica-de-la-transferencia/>>.

¹⁷ Alicia J. Pastrana. “Enseñar a transferir”. Excel·lència educativa A.C. Educació per competències. Consultat en la web en data 5 de setembre de 2019.

METODOLOGIA I TRANSFERÈNCIA

El programa formatiu s'ha dissenyat amb l'objectiu principal de donar **protagonisme als participants**, que formen part de la formació en el centre.

- Es vol també aconseguir una **vertadera transferència** del coneixement que impregni la pràctica educativa.¹⁸
- El treball en **equip i col·laboratiu** tenen un paper actiu en la formació, així com el treball individual i reflexiu.
- La formació impulsarà, al mateix temps, l'ús de **plataformes en línia** que promoguin les noves tecnologies i el treball col·laboratiu en xarxa.

Experimentació prevista dins les aules i/o dins el centre

L'objectiu final d'aquesta formació és millorar la comunicació entre els docents i l'alumnat i aprendre a gestionar els conflictes de manera que s'entenguin com una oportunitat per aprendre i créixer personalment, per tant, es facilitaran i crearan les condicions perquè això sigui possible.

- Els continguts del curs de formació tenen una aplicació directa a l'aula i al centre des del Pla d'Acció Tutorial, la Comissió de Convivència i la de Mediació, a més de la inserció en el currículum educatiu de propostes pràctiques i funcionals que millorin la convivència, la gestió emocional i la resolució de conflictes com a aspectes bàsics en la convivència.
- A més, com a part de la cultura del centre l'equip directiu potenciarà la gestió dels conflictes des del punt de vista de l'educació emocional.
- En el treball col·laboratiu s'estableixen també els espais i temps necessaris per a la coordinació i intercanvi d'experiències.
- Es tracta d'aconseguir l'objectiu d'impulsar la sensibilització i la formació en educació emocional i gestió de conflictes de manera que s'estableixi com una de les metodologies **innovadores** del centre.

Transferència a l'alumnat

- Una millora de les habilitats comunicatives i de gestió de conflictes dels docents s'ha de veure reflectida en la labor educativa dels docents, la qual afecta directament l'alumnat.
- Per altra banda, els docents també transmeten els coneixements adquirits als alumnes perquè aprenguin a gestionar les pròpies emocions i conflictes amb altres membres de la comunitat educativa o fins i tot a la seva vida quotidiana.

Des de la coordinació del programa formatiu s'impulsa i dinamitza la comunicació fluida i les relacions interpersonals que afavoreixen establir vincles i millorar el clima del centre. D'acord amb les aportacions d'Esteve i Carandell (2011:25):¹⁹

El debat que es generi ha de deixar espai per a la participació individual de tots els membres i promoure la participació de tots els integrants com a membres del grup. Això implica la necessitat de promoure dinàmiques grupals que permetin sempre un espai inicial de reflexió individual abans de passar al treball en grup. També requereix plantejar unes tasques en grup

¹⁸ La transferència dels coneixements a la pràctica dels aprenentatges es promourà a partir de dinàmiques experièncials, recerca d'informació, el treball col·laboratiu i l'avaluació compartida dels resultats. A partir de la reflexió conjunta es revertiran els resultats en la millora del projecte educatiu de centre a fi de respondre a les necessitats educatives de l'alumnat i la convivència escolar.

¹⁹ Esteve i Carandell (2011). "Fomentant la pràctica reflexiva col·lectiva en els centres educatius: cap a un nou paradigma de l'assessorament a centre". *Recursos i Recerca Educativa de les Illes Balears*. InnovIB, <<http://innovib.cat>>.

on tothom hagi de desenvolupar tant la funció de parlant com d'oient, és a dir, una gestió de la comunicació on tots tinguin al mateix temps rols més actius i rols més receptius.

Així, volem reconstruir els escenaris en què treballem, crear entorns laborals sans en els quals conflueix el benestar emocional, fluir, confiar en l'altre, empatia, suport mutu i comunicació positiva, donant exemple a l'alumne del professor com a model de l'aprenentatge col·laboratiu.

5. PROGRAMA D'EDUCACIÓ EMOCIONAL. EDUCAM LES EMOCIONS (ELE) I TRANSFERIM

Partim de la idea que el cervell es pot educar, i que els professors es poden beneficiar de l'educació emocional fonamentada en la **neurociència i la neurodidàctica**. “Educam les emocions” (ELE) es fonamenta en la neurociència i en com aprenem prenent com a principi bàsic emocionar-nos en tant que l'emoció és, segons aquesta, l'ingredient bàsic de l'aprenentatge tant per aquell que ensenya com pel que aprèn. **L'aprenentatge**, vinculat al joc, la curiositat, la sorpresa, l'experimentació, el moviment i/o la cooperació es pot potenciar d'acord amb els principis de la **neurodidàctica**. Emoció, motivació, sorpresa, curiositat, participació, creativitat... són alguns dels ingredients que inclou el **programa ELE**. L'objectiu és educar els docents en les emocions per a poder educar millor. Fonamentalment, la formació pretén afavorir emocions positives, essencials per a promoure l'aprenentatge des de la vivència i experimentació. També es volen generar actituds més optimistes i resilients a l'hora d'afrontar els reptes futurs, compartint amb David Bueno que l'emoció, l'esport, la sorpresa, la curiositat i l'experimentació són alguns ingredients per a sumar coneixements, elements que preveu el programa formatiu ELE. Entre els aspectes del programa formatiu ELE, estretament vinculats amb la neurociència, voldríem destacar:

- Generació de **climes emocionals positius** a l'aula mitjançant relacions de confiança i respecte, en un ambient segur i amb directrius anticipades i clares.
- Obertura a la **creativitat i imaginació**, on els participants formen part important de la formació i comparteixen els seus coneixements aportant la seva riquesa professional al grup. Activació del cervell col·laborant uns amb els altres mitjançant el treball entre iguals que implica el reconeixement i l'acceptació mútua, aprenent eines (escolta activa, assertivitat, empatia...) per mantenir relacions saludables i constructives.
- Les **emocions** són totalment imprescindibles en el procés cognitiu i estan presents com a motor de l'aprenentatge.
- Promoció de l'**activitat física** a través del **teatre**, el **taitxí** i el **ballin**, mitjançant els quals també s'expressen les emocions. Integració del teatre i l'expressió artística, fomentant i estimulant la **creativitat**.
- Pràctiques de **mindfulness, relaxació i respiració**, que contribueixen a l'autoconeixement, la regulació emocional, trencar els circuits de por i de ràbia de les amígdales cerebrals al temps

que ens ajudem a cuidar-nos, evitant l'estrès i situacions tòxiques alhora que s'afavoreix la concentració, atenció i l'emmagatzemament del que aprenem.

- Potenciació de la calma i oxigenació del cervell a través del **bon humor** combinat amb la rialla generant sensacions de satisfacció, benestar i plaer.
- **Transferència dels continguts** conceptuals del curs a la pràctica educativa, des de l'experiència i la vivència.
- **L'espai també educa**, constituït una eina a tenir en compte, on també s'incorpora la plataforma en línia Edmodo, que possibilita intercanviar experiències, aprenentatges que aporten, si cal, més riquesa al procés formatiu.

Totes aquestes actuacions són especialment significatives per a posar en funcionament diferents àrees del cervell de manera simultània que milloren dels processos cognitius. Els participants en el curs poden viure experiències emocionals interessants a la vegada que motivadores, les quals activen el cervell i construeixen coneixement a més de generar emocions positives, presentant una major possibilitat de voler tornar a repetir-les i aconseguir aprenentatges de vida i per a la vida, com diu Anna Carpena. Entenent que sense emoció no hi ha aprenentatge les sessions formatives són pràctiques, vivenciades, dinàmiques i actives, perquè si no es practica no es pot aprendre (Fernández, R., 2018). En el curs de formació es realitzen diverses *performances* on ens movem, expressem emocions i sentiments, compartim experiències i des de la vivència experimentem nous camins d'autoconeixement i de relacions interpersonals, tant amb nosaltres mateixos, els companys i els mateixos alumnes. Tot el que s'explica a les diferents sessions està vinculat a les necessitats del centre i docents, per tant, "res de conceptes teòrics allunyats de la realitat de l'escola" (Fernández, R., 2018).²⁰

6. PLANIFICACIÓ DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA, TRANSFERÈNCIA A L'AULA

La transferència de la formació a l'aula i al centre és un element clau per a assegurar el canvi educatiu i els processos de transformació i innovació de l'ensenyança. Es tracta d'aconseguir una millora com a equip docent, que la formació tingui sentit per al conjunt de l'escola, compartint l'objectiu comú de treballar col·laborativament, aconseguir una coherència i una línia educativa de centre. D'acord amb aquests plantejaments, en el programa formatiu es varen dissenyar una sèrie de fases de la transferència dels continguts de la formació que es presenten a continuació:

²⁰ Des del programa ELE, entenem i defensem que si aprenem des de l'emoció els aprenentatges es consoliden i perduren al llarg de la vida. Els beneficis no només són professionals, sinó també personals, en tant que es desenvolupen més circuits cerebrals relacionats amb la satisfacció que incideixen en un creixement personal.

FASES de la TRANSFERÈNCIA

1- PRESENTACIÓ DEL PROCÈS DE TRANSFERÈNCIA. Per parelles formades a partir dels interessos professionals i personals es va dissenyar una proposta didàctica interdisciplinària que contenia els aspectes següents:

- A qui va dirigida? (nivell, etapa, grup...)
- Objectius a treballar
- Continguts a treballar
- Metodologia
- Activitats planificades
- Temporalització
- Materials i recursos
- Avaluació
- Nombre de sessions (mínim dues)

2- ESTABLIR ELS GRUPS DE TREBALL I ORGANITZACIÓ INTERNA

- Dinàmica per formar les parelles de treball.
- Cada parella concretarà els aspectes inicials per dissenyar i dur a la pràctica la proposta didàctica conjunta (negociar la temàtica, temporalització, activitats, intercanviar els rols, *feedback*, etc.). Intercanviar materials i recursos.

3- DUR A TERME LA TRANSFERÈNCIA A L'AULA I/O CENTRE

- Per parelles dedicaran **dues sessions de classe** per dur a la pràctica la proposta didàctica.
- Cada membre de la parella ha d'adoptar el **rol** de "professor" i el rol "d'observador".
- Cada professor assistirà a una de les sessions organitzades pel seu company.
- En aquestes sessions el professor "observador" farà un registre. No podrà intervenir ni com a professor de suport ni en la dinàmica que es plantegi.
- Acordar les sessions del *feedback*. Alternar els rols.

4- POSADA EN COMÚ DE LA TRANSFERÈNCIA I CLOENDA

- Exposició dels treballs i contar les experiències a l'aula/centre (prèviament s'hauran compartit a Edmodo).
- Reflexió i avaluació dels resultats.
- Valoració de l'experiència del curs de formació i propostes de millora. CLOENDA

El programa de formació en centres ELE s'ha duit a terme amb la col·laboració del CEP (assessorats per Remei Fernández) de Palma i en el qual han participat 28 professors del centre, tenint una duració de 30 hores, tot i que inicialment es va programar per 25, comptabilitzant tant la formació

presencial com en línia, combinant també el treball individual i en equip, així com les hores de transferència a la pràctica de l'aula/centre. Les sessions així com la duració i els continguts que s'hivaren tractar són els següents:

Sessió	Hores	Continguts de la sessió
Sessió 1	2 hores presencials	<ul style="list-style-type: none"> - Presentació curs. - Introducció concepte IE. - Pràctica: ulleres de l'empatia.
Sessió 2	2 hores presencials	<ul style="list-style-type: none"> - Marc conceptual Salovey i Mayer. - Pràctica: l'arbre de la IE, components principals. - Pràctica de relaxació.
Sessió 3	2 hores presencials	<ul style="list-style-type: none"> - Assertivitat i autoestima. - Pràctica. Taitxí - regulació emocional. - Dinàmica: estils docents.
Sessions 4 i 5	3 hores en línia 2 hores individuals 1 hora transferència 2 hores treball en equip	<ul style="list-style-type: none"> - Lectura dels materials aportats a la plataforma Edmodo i aprofundiment. - Disseny individual d'una aplicació didàctica. - Aplicació i transferència a l'aula. - Compartir l'activitat a Edmodo i comentar la d'un company. Activitat individual «Escolta Activa» i compartir-la a Edmodo.
Sessió 6	2 hores presencials	<ul style="list-style-type: none"> - La motivació. - Presentació: somnis i realitat. - Pràctica: quin és el teu somni? - Compartim les aplicacions pràctiques a l'aula.
Sessió 7	2 hores presencials	<ul style="list-style-type: none"> - Presentació pla de transferència a l'aula. Remei. - <i>Performance</i> teatral.
Sessió 8	2 hores	<ul style="list-style-type: none"> - Conceptes bàsics: emocions-sentiments. Verònica. - Dinàmica: identificació i vocabulari emocional. - <i>Performance</i>: la I. emocional.
Sessions 9, 10 i 11	2 hores treball en equip 1 hora treball en equip 2 hores transferència aula 1 hora treball en equip 1 hora en línia	<ul style="list-style-type: none"> - Elaboració proposta didàctica per grups 2-3 persones i publicar-la a Edmodo. - Preparació material didàctic. - Aplicació conjunta i transferència a l'aula (dues sessions). - Avaluació de les sessions. Coavaluació de l'experiència. - Compartir el disseny i la valoració de l'experiència a Edmodo (posada en comú de la transferència i la seva valoració).
Sessió 12	3 hores presencials	<ul style="list-style-type: none"> - Cloenda del curs i posada en comú de les transferències a l'aula, les valoracions de la formació i suggeriments per a promoure el canvi professional docent i en el centre (dinàmica World Cafè).
Total	30 hores	

Les aplicacions pràctiques objecte de transferència a l'aula que s'han implementat al llarg del programa formatiu, tant a nivell individual com col·laboratiu, han estat presents en diverses matèries com Anglès, Ciències socials, Cultura científica, Llengua castellana, Llengua catalana i literatura, Matemàtiques, Física i Química, Biologia, Art i Teatre, a més de les sessions de Tutoria.

Les transferències realitzades col·laborativament, dissenyant unitats didàctiques per a implementar-les en dues sessions a l'aula, amb la implicació de professorat de diferents departaments didàctics, varen ser:

- **“La poesia a l'ESO”**, dirigida a alumnes de 4t d'ESO a l'assignatura de Llengua i literatura catalana.
- **“La por”**, dirigida a alumnes de 1r i 2n de batxillerat i 3r d'ESO amb la implicació dels departaments didàctics d'Anglès, Llengua castellana i Llengua i literatura catalana.
- **“Música, emocions i expressió corporal”**, dirigida a alumnes de 1r de batxillerat amb la implicació de professors de Música, Art i Teatre.
- **“La comunicació”**, dirigida a alumnes de 1r d'ESO amb la implicació dels departaments d'Orientació i Anglès.
- **“Reaccions emocionals enfront de diverses situacions”**, dirigida a alumnes de 1r de batxillerat amb la implicació dels departament de Matemàtiques, Física i Química i Biologia.
- **“Ballam, cantam i ens emocionam”**, dirigida a alumnes de 2n d'ESO amb la implicació dels departaments d'Anglès i Orientació.
- **“Cohesió de grup”**, dirigida a alumnes de 4t i 2n d'ESO a Tutoria.

Com es pot observar, s'han duit a terme diversitat d'activitats i dinàmiques relacionades amb la temàtica (comunicació, assertivitat, autoestima, habilitats socials, emocions bàsiques...) a les sessions presencials del curs, combinant la part teòrica i la pràctica, des de la vivència personal del món emocional. A partir de la transferència a l'aula, tant des de propostes individuals com col·lectives, s'ha promogut el canvi en el centre educatiu. Aquestes activitats, com a part de la transferència, s'han aplicat principalment a l'aula on els alumnes han pogut gaudir de les propostes plantejades molt motivadores, dinàmiques i creatives. Professors i alumnes han pogut experimentar de primera mà els beneficis de la intel·ligència emocional: major cohesió grupal, autoconeixement, millora de l'empatia i de les habilitats comunicatives...

7. CONCLUSIONS

La línia estratègica de la formació va anar dirigida a la millora del clima d'aula i de centre, el coneixement d'eines bàsiques per a obtenir una bona convivència educativa al temps que es desenvolupa la competència digital mitjançant el treball col·laboratiu a partir d'eines i recursos tecnològics. El programa formatiu va permetre desenvolupar i aprofundir en continguts rellevants

per a la millora dels processos d'ensenyament i aprenentatge: la dimensió emocional dels docents i dels alumnes, la importància d'establir relacions afectives entre els membres de la comunitat educativa, facilitar aprenentatge pràctic, vivencial i experiencial, la cooperació entre iguals, el treball del professorat en equip, la millora de les relacions entre professors i alumnes, a més de les actituds per a crear un bon clima d'aprenentatge entre d'altres.

La valoració del curs per part dels participants ha estat molt positiva, en tant que el programa de formació ha servit per a aprendre dels mateixos companys, amb les propostes individuals i conjuntes que s'han dissenyat i transferit a l'aula. L'activitat formativa ha motivat per a descobrir el món emocional tant propi com dels alumnes, a més de com es poden ensenyar i aprendre les emocions.

Com a conclusió, la valoració de l'activitat ha estat molt positiva per a tots els participants. Ha estat una formació molt profitosa, la qual s'ha ampliat a 30 hores, i no 25 com en un primer moment s'havia programat. El programa s'ha complert molt satisfactòriament. El pròxim curs es continuarà la formació en competències emocionals en aquest centre i anirem cap a la implementació, incorporant tot el que s'ha après a la nostra línia de centre. Entenem que s'ha de continuar en la mateixa línia metodològica fonamentada en la neurodidàctica, considerant que l'emoció, l'esport, el moviment, el joc, l'art, el teatre, el ball, la relaxació, la sorpresa, la curiositat i l'experimentació són ingredients necessaris per a sumar coneixement. La il·lusió també compta a l'hora d'aprendre, especialment quan el professorat es forma des d'un programa en el qual es promou la motivació i on l'aprenentatge és un repte o una aventura. A través d'activitats engrescadores, vivencials, pràctiques i sobretot participatives el professorat ja no és un "receptor" de coneixements, sinó un promotor del canvi educatiu, mitjançant l'adquisició d'aprenentatges significatius molt vinculats al seu context de treball com és el centre educatiu. El professorat és un element clau per al desenvolupament i aplicació del programa de formació en centre, generant una cultura nova que dona resposta a les necessitats educatives al temps que contribueix a millorar les competències professionals docents. En aquest context d'aprenentatge la tecnologia digital també juga un paper rellevant en la neurodidàctica, considerant-la com una eina potent per a generar noves experiències d'aprenentatge, ja siguin a nivell individual o en equip, alhora que amplia molt les possibilitats d'accedir al coneixement ja sigui teòric o pràctic. El curs ha cobert les expectatives, en tant que no només s'han adquirit aprenentatges, sinó que s'ha viscut l'emoció en directe, generant benestar, plaer, optimisme i motivació per a continuar formant-nos el curs vinent en l'objectiu d'educar-nos com a docents i també com a persones per a educar millor.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

BARCELÓ, M. (2011). "Formació permanent del professorat: necessitats actuals i perspectiva de futur". *Cantabou*, 34. Centre de professors d'Inca.

BUENO, D. Neuroeducación.

<http://www.ub.edu/geneticaclass/davidbueno/Articulos_de_divulgacio_i_opinio/Altres/Neuroeducacion-QUO.pdf>

BUENO I TORRENS, D. (2017). *Neurociencia para educadores*. Colección Octaedro, Rosa Sentsat, núm. 71. Barcelona.

DIVERSOS AUTORS (2017). *Emociones en secundaria, AEMO. Programa de alfabetización y gestión emocional: Educación Secundaria*. García Sáenz, J. M. "Coeducación emocional. Una visión desde la formación del profesorado", pàg. 78-87.

DIVERSOS AUTORS (2017). *Emociones en secundaria, AEMO. Programa de alfabetización y gestión emocional: Educación Secundaria*. García Ortega, M. P. "El bienestar emocional docente", pàg. 119-12.

DIVERSOS AUTORS (2015). Seminari "Com volem que sigui la professió docent". Perspectives Internacionals d'Educació. Desembre 2015. Fundació Jaume Bofill.

ESTEVE I CARANDELL (2011). "Fomentant la practica reflexiva col·lectiva en els centres educatius: cap a un nou paradigma de l'assessorament a centre". *Recursos i recerca educativa de les Illes Balears*. InnovIB, <<http://innovib.cat>>.

FUGUET BUSQUETS, J. (2014). Tesi doctoral. "La transferència de la formació permanent del professorat. Estudi de casos". *UT.Revista de Ciències de l'Educació*. Universitat Rovira i Virgili, Tarragona.

GAIRIN, J. (1996). *La organización escolar: contexto y texto de actuación*. Madrid: La Muralla.

GENOVÉS, R. (2017). "Emociones, neurociencia y educación: el reto formativo del siglo XXI". Universitat de les Illes Balears.

IMBERNÓN, F. (2001). "Claves para una nueva formación del profesorado". *Investigación en la escuela*, Departamento de Didáctica y Organización Educativa. Universidad de Barcelona.

MARINA, J.A. (2012). "Neurociencia y Educación". *La Investigación sobre el cerebro y la mejora de la educación*. Segunda época. Volumen I, núm. 1. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

PLA DE FORMACIÓ DEL PROFESSORAT (2016-2020). Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Universitat.

PASTRANA, A. J. "Enseñar a transferir". Excel·lència educativa A. C. Educació per competències.

PRATS, E.; ROS, M.; MARTÍNEZ, M.; MARÍN, A.; FUSTER, M.; LAFUENTE M. (2015). "Com volem que sigui la professió docent?" Seminari dut a terme en el marc de la presentació a Barcelona del nou informe de la Comissió Europea, «The Teaching Profession in Europe». Perspectives Internacionals d'Educació, 10 de desembre de 2015. Conclusions.

RESOLUCIÓ de la directora general de Formació Professional i Formació del Professorat de dia 22 de febrer de 2017 per la qual s'aproven les instruccions per al desenvolupament de programes de formació dels centres vinculats als plans d'innovació pedagògica per a la millora educativa dels centres per als cursos 2017-2018 i 2018-2019 assessorats pels centres de professorat de les Illes Balears.

SÁNCHEZ DÍAZ, S. (2009). Tesis doctoral "La formación permanente del profesorado centrada en la escuela. Análisis de su funcionamiento". Universitat Autònoma de Barcelona.

SÁEZ, C. Blog "Neuroeducación, o cómo educar con cerebro".

<<https://cristinasaez.wordpress.com/2014/10/06/neuroeducacion-o-como-educar-con-cerebro/>>

TEJADA FERNÁNDEZ, J. i FERRÁNDEZ LAFUENTE, E. (2007). "La evaluación del impacto de la formación como estrategia de mejora en las organizaciones". *Revista Electrónica de Investigación Educativa*, 9 (2). <<http://redie.uabc.mx/vol9no2/contenido-tejada2.html>>